Dizzjunarju u kliem ġdid

Kull min hu mħarreġ fil-kitba kien jistennieha li malli l-lsien malti jibda "jitħaddem" bis-sengħa tibda tinħass min-nufih il-ħtieġa ta' kotba letterarji u għalliema. Is-sengħa titlob il-għodda; u l-ħaddiem li jħobb ir-reqqa fix-xogħlu iħabrek biex jikseb il-għodda li taqdih tajjeb. Iżda meta għodda ma jsibx ikollu jitqanna b'dik li għandu u jħaddem dehnu u ħiltu flok il-għodda li tonqsu.

Il-kittieb malti tal-bidu sab ruħu bħal dak ir-raġel tax-xogħol nieqes minn għodda tajba. Indaħal għal ħidma tqila u mexa bid-dehen. Laqqat u ġabar minn hawn u minn hemm il-kotba li sata' jsib bħala dizzjunarji, grammatki u l-bqija. Xogħlijiet letterarji bil-malti kważi baħħ. Dizzjunarji għandna ta' Vassalli, ta' A.E. Caruana, ta' Falzun u ta' oħrajn. Għand min jinsabu dawn il-kotba huma għeżież daqs il-mimmi tal-għajnejn u mhux għalkemm jitlaqhom minn taħt idejh. U dawn ukoll għalkemm fejjieda huma għodda qadima għax-xejra letterarja tal-lum. Ta' Caruana îlu mitbugħ aktar minn sitta u tletin sena. F'din il-medda ta' snin għalkemm qasira fil-ġrajja tad-dinja kemm ħtiġiet ġodda tnisslu! Ibda mill-*karrozzi tan-nar* kif issemmew fil-bidu *l-awtomobblijiet* jew il-*motors* u asal sar-*radju* u t-*televiżjon* bla ma noqogħdu nsemmu t-tefgħa li ħadu 'l quddiem is-snajja' kollha u li Sports. Għadiet ġodda jitolbu ismijiet ġodda.

Min jixtieq jikteb bir-*reqqa* jew bis-*safa* jkollu jħabbel moħħu mhux ftit fil-għażla tal-kliem għaliex ma għandux *mera* quddiemu li jurih sewwa liema hija l-kelma l-aktar li *mxiet* u liema hija dik li hi magħduda b'letterarja mit-tajfa tal-kittieba tajbin. Il-lum wisq aktar minn qabel tinħtieġ il-ħidma id f'id u għaqlija ta' kull min hu miġbud għal lsien ġensu u qalbu taħarqu li jarah jirtaqam dejjem aktar.

Talbu oħrajn qabli biex inwessgħu l-kitba maltija. Din it-talba ma kinetx għażiq fl-ilma għaliex minn ftit tas-snin 'l hawn qegħdin nitgħaxxqu bil-ħruġ ta' kotba ta' siwi letterarju li ma jista' jiċħdu ħadd. Il-letteratura maltija għalkemm għadha titwieled qiegħda kull ma tmur tmidd friegħi ġodda u tinfirex f'oqsma li ma tħaddmux qabel. Antoloġiji, Rumanzi, Storja, Drammi,Poeżija, Grammatki u ħwejjeġ oħra għandna biex niftaħru. L-Antoloġija tal-Professuri Saydon u Aquilina u l-Grammatka ta' Cremona huma biċċtejn *għodda* mitqilhom deheb għall-kittieb malti. Bħala *merja* tal-proża u tal-poeżija għandna lil Temi Zammit, lil Dun

Karm u lil sħabhom li ddakkru minnhom. Fost il-qodma jiddu wkoll Ġużè Muscat-Azzopardi u Alf. M. Galea.

L-Istoriku, il-Filologu, il-Kritiku, jirfdu l-lsien daqs il-Poeta, ir-Romanzier, u l-Ġurnalist tajbin. Ta' l-ewwel inxebbahhom mal-*bennejja* tat-tieni maż-*żejjiena* jew dekoraturi li jkaħħlu u jżejnu l-bini wara li jkun tala'. Nixtieqn għalhekk li t-tajfa tal-kittieba li telgħin iqassmu x-xogħol tal-bini tal-malti bħalma jagħmlu l-bennejja. Kulħadd jinxteħet għall-fergħa jew qasam li jħoss ruħu miġbud lejh, biex ilsienna jistagħna b'dik il-għodda u b'dak il-materjal meħtieġ għal kull kittieb li jixtieq jitħarreġ fil-kitba maltija mirquma.

Qiegħed wisq jinħass il-ħtieġ ta' dizzjunarju etimoloġiku bħalma għandhom ilsna oħra. Naf sewwa li qiegħed nitlob ħaġa li trid sabar, żmien u ħila biex issir, imma kull mibdi mitmum !

Sa fejn nafu, il-lsien malti qatt ma nkiteb fl-imgħoddi għalhekk tilef ħafna mill-kliem li kellu jew milli sata' jkollu. Ilsienna waslilna b'fomm missirijietna u mhux bil-ktib. Fittaħdit mela għadna nfittxu l-kliem li hu meħtieġ biex ngħinu ruħna u nfissru ruħna aħjar. Għandna wkoll ġabra sabiħa ta' qwiel li nistgħu ngħodduhom ta' barriera ta' kliem qadim jew minsi. F'xi laqam tinsab ukoll 'l hemm u 'l hawn xi kelma qadima li tista' tiswielna għat-tiswir ta' kliem ġdid u bosta għajdut malti jgħodd għall-istess ħaġa.

Biex il-lsien malti jistgħall bil-għeruq qodma l-Professur P.P. Saydon ta fil-*Malti* u f'*Leħen il-Malti* bosta tagħrif kif għandu jissawwar il-kliem ġdid. Fuq atar dan il-għaref Professur imxew kittieba oħra għalhekk dehru bosta artikli ta' fejda fiż-żewġ rivisti letterarji tagħna. Ħidma bħal din ta' għaqal u ta' reqqa jaħtieġ nistgħallu minnha billi narawha tinġabar u tidħol fid-dizzjunarju mill-malti għall-malti li għad irid isir. Kliem ġdid beda jidher ġmielu fil-kitba tal-malti. Nieħdu b'mera il-verb "Nieda" li ma kienx joħroġ mit-*tnedijiet* taż-żwieġ li jsiru fil-Knejjes u li l-lum qala' barra għal kollox il-verb *ippublika.* Minn *waqt* tnissel il-verb *waqqat* li sar ifisser *il-waqt li fih għandha ssir xi ħaġa.* Il-laqgħa *twaqqtet* għal nhar il-Ħamis : jiġifieri *iffissata* għal nhar il-Ħamis. U bosta u bosta kliem ieħor beda dieħel ġmielu fi lsienna.

Naħseb ukoll li l-"Maltese-Arabic Word List" ta' Dessoulavy u d-"Dizzjunarju mill-Ingliż għall-Malti" li qiegħed joħroġ il-Gvern jiswew biex minnhom jindamm il-kliem għad-dizzjunarju malti. Dawk li qegħdin jaqilbu għall-Malti l-

kliem ingliż kollu qegħdin jitħarrġu ġmielhom għalhekk l-esperienza tagħhom tirfed it-twettiq ta' xewqitna. Fuq hekk naħseb li "materjal" imxerred biex isir dizzjunarju tajjeb għandna qatigħ u bil-qajl qajl jista' jinbeda l-ġbir tiegħu. Kont insejt insemmi l-ġabra ta' kliem tqil li ħareġ il-Professur Saydon fi ktieb żgħir bl-isem ta' "*Tifsir il-kliem fil-Kotba Mqaddsa.*"

Tħajjart jien ukoll insawwar xi kliem li nixtiequ jgħaddi mill-għarbiel ta' min hu mħarreġ fit-tagħlim ta' l-ilsna biex jekk inhu tajjeb jidħol fil-lsien u jekk mhuwiex jintrema fil-qoffa tal-karti.

ANT. G. SAID

Port Said.

TISWIR TA' KLIEM ĠDID

MINN GĦERUQ TA' VERBI MALTIN

FETAĦ : *Fettieħa*. Dik il-ħadida jew *fettieħa* li tiftaħ biha l-fliexken tal-birra jew tal-limunata.

FIREX : *Mifrex*: Kanapè jew divan. Rajna l-Baxa paxxut fuq *mifrex* tal-ħarir.

GĦAM : *Għawwiema*. Il-lozzu kien marbut ma' *għawwiema* ta' l-injam miżmuma b'mażżra f'qiegħ il-baħar.

GĦAMEL : *Magħmel*. L-ispiżjar għandu *magħmel* (laboratorju) sabiħ.

ĦADEM : *Maħdem*, *mħadem*. Fil-*maħdem* ta' l-injam issir mobbilja mill-ifjen.

ĦALLEL : Minn *ħall* (vinegar). *Imħallel*: ħjar, pastard, basal "immarinat" fil-ħall. Il-kelma *mħallel* iżjed maltija minn "immarinat". Il-Maltin ta' l-Eġittu jieklu ħafna mħallel bħala antipast. Il-verb *ħallel* jaqbel ma' *mellaħ* fit-tiswir tiegħu.

ĦALL : *Iħoll*. Ħoll ix-xaħam. Jista' jissawwar il-verb "*ħallel*" = analizza. L-analiżi ssir bit-*taħlil* jew "decomposition". *Maħlul* bil-għarbi jfisser likwidu.

ĦALLAT : *Ħallât*, ħaġa, għodda li tħallat. *Il-ħallat* (li jħallat l-ilma biered mal-misħun) tal-kamra tal-banju jaħdem tajjeb.

ĦABEŻ : *Maħbeż*=forn. *Ħabbież*=furnar, minn ħobż.

KITEB : *Mikteb*, uffiċju (fejn isir il-ktib) jew skrivanija (fuqiex isir il-ktib).

LIBES : Jilbes, Lbies. *Milbes* (l-imkien fejn wieħed jilbes=*vestwarju*). *Mliebes*: il-ħwejjeġ li jintlibsu.

SAMA': Jisma'. Smigħ. *Semmiegħa* ħaġa li tisma' biha. Qiegħed is-*semmiegħa* ma'widintek sewwa biex tisma' tajjeb it-telefonn.

SAJJEF : Minn *Sajf*. Qrabatna ta' Tunes kull sena jiġu *jsajfu* (igħaddu s-sajf) f'Malta. *Masif*= mkien għall-"villeġġjatura" *Musajjifin*=nies li jsiefru biex igħaddu s-sajf.

SAQ : Isuq. *Sewwieq* ta' karrettun jew *Sewwieq* ta' karrozza=xuffier.

WAQAF : Jieqaf. *Mawqaf* jew *Miwqaf* (stage). L-imkien fejn wieħed jieqaf. Biex tmur il-Marfa ħu l-karozza li titlaq mill-*Mawqaf* ta' Putirjal.

A.G.S.